

**Проведення
психофізіологічного
дослідження з використанням
поліграфу**

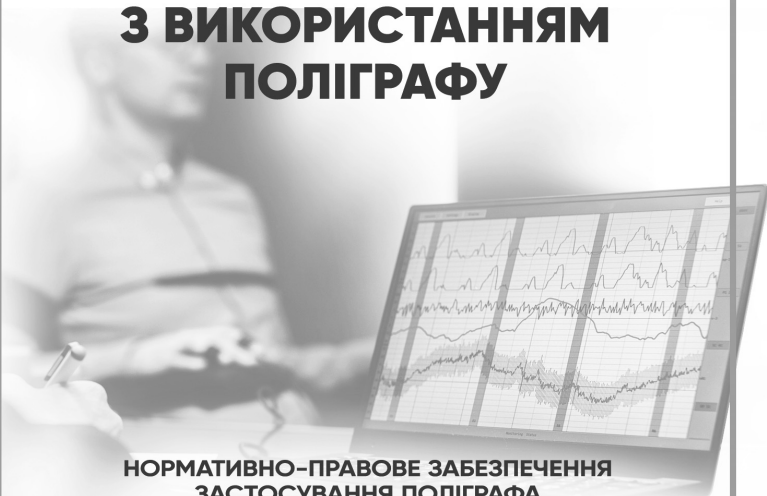
Психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа можна визначити як процес дослідження динаміки психофізіологічних реакцій досліджуваної особи у відповідь на надані стимули, який реалізується із застосуванням поліграфу. Ці дослідження базуються на певній закономірності організму людини як емоційне напруження, що проявляється в певних фізіологічних реакціях людини.

Подальший аналіз зафіксованих реакцій та їх порівняння дозволяє поліграфологу, зробити висновок (обґрунтоване припущення з певним рівнем вірогідності) щодо наявності прихованої інформації або про дотичність індивіда до певної ситуації. У самому загальному вигляді поліграфологічні дослідження мають дві складових, поперше, це наукова діяльність, по-друге — дослідна. І обидві ці складові діють як одне ціле під час дослідження.

Тому від особи, яка проводить таке дослідження вимагається наявність спеціальної освіти, практичних навичок, а також суворого дотримання методичних алгоритмів і інших рекомендацій, встановлених нормативними документами.

У цій збірці мова йде саме про здійснення психофізіологічних досліджень з легальною метою у діяльності Міністерства оборони України та в Збройних силах України на сучасному етапі.

ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА
ТА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ;**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ
ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ПЕРСОНАЛУ МОУ ТА ЗСУ;**

**ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
СЛУЖБОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ
СТОСОВНО
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Видавничий дім
«ПРОФЕСІОНАЛ»
Київ – 2023

Укладачі:

Ануфрієв М. І., Боднарчук О. Г., Джус О. А., Дрозд О. Ю., Дубенко О. І., Журавльов Д. В., Золотарьова М. К., Клименко М. М., Копотун І. М., Коропатнік І. М., Курилюк Ю. Б., Макарова Т. П., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Сопільник Л. І., Чубенко А. Г.

П 86 Проведення психофізіологічного дослідження з використанням поліграфа: нормативно-правове забезпечення застосування поліграфа та психофізіологічних досліджень; організація та проведення психофізіологічного дослідження персоналу МОУ та ЗСУ; психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа при здійсненні службових розслідувань стосовно військовослужбовців / Під заг. ред. М.М. Клименко. — Київ. ВД «Професіонал», 2023. — 476 с.

ISBN 978-611-01-2936-7

Психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа можна визначити як процес дослідження динаміки психофізіологічних реакцій досліджуваної особи у відповідь на надані стимули, який реалізується із застосуванням поліграфу. Ці дослідження базуються на певній закономірності організму людини як емоційне напруження, що проявляється в певних фізіологічних реакціях людини. Подальший аналіз зафіксованих реакцій та їх порівняння дозволяє поліграфологу, зробити висновок (обгрунтоване припущення з певним рівнем вірогідності) щодо наявності прихованої інформації або про дотичність індивіда до певної ситуації.

У самому загальному вигляді поліграфологічні дослідження мають дві складових, по-перше, це наукова діяльність, по-друге — дослідна. І обидві ці складові діють як одне ціле під час дослідження. Тому від особи, яка проводить таке дослідження вимагається наявність спеціальної освіти, практичних навичок, а також суворого дотримання методичних алгоритмів і інших рекомендацій, встановлених нормативними документами.

У цій збірці мова йде саме про здійснення психофізіологічних досліджень з легальною метою у діяльності Міністерства оборони України та в Збройних силах України на сучасному етапі.

ВСТУП

Психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа можна визначити як процес дослідження динаміки психофізіологічних реакцій досліджуваної особи у відповідь на надані стимули, який реалізується із застосуванням поліграфу.

Психофізіологічні дослідження базуються на певній закономірності організму людини як емоційне напруження, що проявляється в певних фізіологічних реакціях людини. Подальший аналіз зафіксованих реакцій та їх порівняння дозволяє поліграфологу, зробити висновок (обгрунтоване припущення з певним рівнем вірогідності) щодо наявності прихованої інформації або про дотичність індивіда до певної ситуації.

Достовірність тлумачення таким чином отриманих реакцій на цей час досі є предметом наукової дискусії між спеціалістами-поліграфологами (психологами) та юристами. Вказані протиріччя полягають переважно в методиках оцінювання результатів дослідження та достовірності показань отриманих під час поліграфічного тестування.

Поліграфологічне дослідження – це спеціальний захід, який організовується та проводиться відповідно до певних правил і є безпечним для здоров'я людини.

Поліграф – звичайний медико-біологічний прилад, призначений для одночасної реєстрації кількох фізіологічних показників організму людини, що виникають у відповідь на питання, що перед ним ставляться.

Процедура дослідження на поліграфі передбачає використання спеціальних датчиків, які кріпляться на тілі людини, яка піддається перевірці.

У самому загальному вигляді поліграфологічні дослідження мають **дві складових**, по-перше, це **наукова діяльність**, по-друге – **дослідна**. І обидві ці складові діють як одне ціле під час дослідження. Тому від особи, яка проводить таке дослідження вимагається наявність спеціальної освіти, практичних навичок, а також суворого дотримання методичних алгоритмів і інших рекомендацій, встановлених нормативними документами.

В практичній площині при вказаних дослідженнях тестується піддається пам'ять суб'єкта, в якій фіксується якийсь час, зачасти

доволі значний, зберігається інформація про події, що відбувалися у його житті. Якщо події чи явища, що сталися з людиною викликали бурхливі емоції, привернули підвищену увагу, то подібні події, явища міцно обов'язково фіксуються у довгостроковій пам'яті (підсвідомості) людини. Таку суб'єктивно значиму інформацію неможливо спеціально забути, «стерти» чи «видалити» з пам'яті людини, крім певних випадків психічних захворювань.

Таким чином експлуатується принцип психофізіологічного феномену, тобто психічного переживання людиною інформації, яку він отримує від зовнішнього середовища. Під час дослідження поліграфолог – фахівець із інструментальної детекції брехні, ставить необхідні спеціально підібрані питання, які стимулюють та активізують психіку особи, яка перевіряється.

Ідея даного принципу полягає в тому, що ці питання є для психіки досліджуваної людини стимулами, які активізують, як відповідні сегменти пам'яті людини, так і супутні пам'яті психічні процеси, а саме увага, емоції, відчуття, мислення, свідомість, установки тощо. Питання, задані поліграфологом у певній послідовності, стимулюють психічні процеси у людини, які, у свою чергу, впливають на її фізіологічний стан (дихання, серцебиття, мимовільні рухи, артеріальний тиск тощо). Ці зміни фіксуються датчиками поліграфа, що дозволяє, хоч і побічно, судити про ті зміни, що сталися у психіці людини у відповідь на поставлені запитання.

Слід наголосити, що перевірка на поліграфі — **справа добровільна** і може проводитись лише за письмовою згодою випробуваного. При цьому прилад, на якому проводиться опитування, обов'язково має бути сертифікований, а сама процедура перевірки суворо регламентована. Відмова від проходження поліграфа при цьому не повинна фіксуватися документально.

У ч. 2 ст. 28 Конституції України передбачено: «Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам», у ст. 32 Конституції України закріплено: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди».

Основними міжнародними актами, які регулюють це положення в комплексі, є Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р., яка була підписана від імені Уряду Української РСР 27 лютого 1986 р. в Нью-Йорку і ратифікована

Президією Верховної Ради Української РСР 26 січня 1987 р., і Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, яка була підписана від імені України 2 травня 1996 р. в м. Страсбурзі і ратифікована Верховною Радою України Законом від 24 січня 1997 р.

Результати поліграфологічного дослідження видаються тільки тим особам, які проходили перевірку.

Дослідження з використанням поліграфа, що проводяться нині в Україні, здійснюються у **двох випадках**.

По-перше, перевірки загальноприйнятні чи стандартні /тестування/. Такі перевірки проводять поліграфологи, які працюють у державних чи комерційних структурах.

Вони проводяться з метою вирішення питань особистого характеру, але в основному при кадровому відборі фахівців як у різні приватні комерційні структури, так і в спеціальні правоохоронні органи.

По-друге, з використанням поліграфа проводяться психологічні експертизи при розслідуванні кримінальних справ та в рамках адміністративного та господарського провадження. Результати таких експертиз **можна використовувати як докази**.

Першим хто почав використовувати поліграф в Україні, при кадровому відборі фахівців, було МВС України. З метою підвищення якості професійного та психологічного відбору працівників для роботи в органах внутрішніх справ, МВС України 28.08.2001 року видало Наказ № 743 «Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ».

У подальшому з метою визначення принципів, напрямів організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України 14.04.2015 № 164 була прийнята Інструкція з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, яка була затверджена Наказом Міністерства оборони України у редакції наказу Міністерства оборони України від 22 липня 2019 року № 394.

У цій збірці мова йде саме про здійснення психофізіологічних досліджень з легальною метою у діяльності міністерства оборони України та в Збройних силах України на сучасному етапі.

Будуть розглянуті питання нормативно-правового забезпечення застосування поліграфа та психофізіологічних досліджень; організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу МОУ та ЗСУ; психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа при здійсненні службових розслідувань стосовно військовослужбовців.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФУ В УКРАЇНІ

Застосування результатів психофізіологічних досліджень з використанням поліграфу знаходиться в Україні у зародковому стані. Фактично легальне використання поліграфу здійснюється на підставі різноманітних норм, в основному підзаконного характеру.

Єдиним більш-менш врегульованим способом застосування результатів психофізіологічних досліджень з використанням поліграфу є експертні дослідження. При цьому інформація на поліграфі буде доказом лише в тому випадку, якщо її отримано в рамках досудового слідства або під час проведення судової експертизи. Проведення таких експертиз детально прописано у КПК України та Законі України «Про судову експертизу».

Два інших варіанти вказаних досліджень – в трудових відносинах (в основному в кадрових питаннях) і при здійсненні службових розслідувань. Наприклад, кожне силове відомство України має чинні відомчі нормативні документи, що регулюють використання поліграфу. Регулювання використання поліграфу при цьому різняться.

Використання поліграфа у приватних, державних та комунальних структурах, приватному секторі економіки – службові перевірки, прийом на роботу та інші напрями взагалі не врегульоване. Проблема у тому, що спеціальних нормативних актів немає. Проте так само немає жодних прямих заборон. Тут діють загальні правові засади – за якими застосування поліграфа можливе лише за згодою опитуваної особи, воно не повинно вторгтися в особисте життя особи і зазіхати на її інші права і свободи, відмова від проходження тесту не може бути підставою для негативних наслідків для особи.

Таким чином, нині в Україні вкрай необхідний єдиний закон, який би легалізував використання поліграфу загалом. І в державних органах, установах, організаціях, і в комунальному і приватному секторі. Тільки на підставі закону загальне унормування використання поліграфу буде повсяк легальним. Будуть визначені правові ситуації, мета, межі його використання, а також правові наслідки. Також буде визначене правовий статус спеціалістів-

поліграфологів, порядок їх підготовки. Це дозволить офіційне розроблення методик, придбання сертифікованої апаратури.

Використання поліграфа при проведенні судових експертиз. Підставою для використання поліграфа, для проведення психологічних експертиз, став наказ № 1350/5 «Про внесення змін в наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5», який затвердив Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень, у відповідності до ст.ст. 7,8 Закону України «Про судову експертизу».

Згідно з п. 6.8. Розділу VI «Психологічні експертизи» цього документу з метою отримання орієнтувальної інформації можуть проводитися опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп’ютерного поліграфа. Підпункт 6.8.1. цього пункту визначає **предмет опитування з метою отримання орієнтувальної інформації**:

ступеня ймовірності повідомленої опитуваною особою інформації;

повноти наданої опитуваною особою інформації;

джерела отриманої опитуваною особою інформації;

уявлень опитуваної особи про певну подію;

іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій.

При цьому підпункт 6.8.2. визначає, що такі опитування можуть проводитись тільки за наявності письмової згоди особи, яка проходить опитування.

Таким чином слід розуміти, що результати психологічної експертизи є належними доказами при розслідуванні кримінальних справ та в рамках адміністративного, та господарського провадження. Психологічні експертизи проводяться з метою формування доказової бази у судовому процесі чи під час досудового слідства. Отже результати психологічної експертизи на поліграфі правомірно мають таку саму вагу, як і результати інших експертиз (трасологічної, почеркознавчої, балістичної) і є доказом для суду та слідства.

Усі процесуальні кодекси України визнають процесуальними джерелами доказів показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Використання поліграфа у роботі державних органів. Закон України «Про розвідку» визначає правові та організаційні засади

функціонування розвідки, правовий статус і соціальні гарантії співробітників розвідувальних органів України та осіб, залучених до виконання розвідувальних завдань, а також порядок здійснення контролю за розвідкою.

У ст. 31 цього Закону визначені особливості прийняття на службу (роботу) до розвідувальних органів. Перед призначенням на посаду в розвідувальному органі особа, а також у визначених актами розвідувального органу випадках співробітник такого органу, проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням технічних засобів фіксації реакцій людини (ч. 3).

П. 8 ч. 2 цієї статті визначає, що не може бути співробітником розвідувального органу особа, яка відмовилася від проходження перевірки, пов'язаної з призначенням на посади співробітників розвідувальних органів, або не пройшла таку перевірку, у тому числі відмовилася від психофізіологічного дослідження із застосуванням технічних засобів фіксації реакцій людини, відмовилася від оформлення допуску до державної таємниці або їй відмовлено в наданні такого допуску, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск.

Наказом Офісу Генерального прокурора від 17.09.2021 № 293 затверджена Інструкція про порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в органах прокуратури України.

Ця Інструкція визначає основні принципи, завдання, умови організації та проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа (далі – дослідження) в органах прокуратури України. Інструкція не регулює порядок організації дослідження під час виконання завдання кримінального провадження.

Метою проведення дослідження є отримання орієнтувальної інформації, з'ясування ступеня її достовірності та повноти, отримання додаткових відомостей, які можуть використовуватися у службовій діяльності органів прокуратури у порядку та випадках, визначених законодавством.

Основними завданнями дослідження, що проводиться в органах прокуратури, є:

забезпечення прозорості, об'єктивності підготовки та прийняття кадрових рішень;

підвищення ефективності проведення службових розслідувань в органах прокуратури;

перевірка можливої причетності до порушення вимог законодавства щодо порядку поведження з інформацією, службовими матеріалами та документами.

Інструкція передбачає добровільну письмову згоду від суб'єкта дослідження.

За Законом «Про Національну поліцію» у ст. 50 передбачалося застосування поліграфа до осіб, які виявили бажання вступити на службу до поліції, за їх згодою.

Наказ МВС від 13.11.2017 № 920 затвердив Інструкцію про порядок використання поліграфів у Національній поліції України. Ця Інструкція визначає основні принципи, завдання, загальні умови, організацію проведення опитування осіб з використанням поліграфа у Національній поліції України.

У діяльності Національної поліції України опитування проводяться в таких випадках:

під час вступу кандидатів на службу до поліції;

у разі проведення атестування поліцейських;

перевірка з власної ініціативи особи, яка виявила бажання бути опитаною з використанням поліграфа, у тому числі під час проведення службових розслідувань;

здійснення оперативно-розшукової діяльності.

За принципом добровільної згоди спеціаліст проводить опитування лише за умови отримання письмової згоди опитуваної особи. Також опитувана особа повинна знати, щодо якої події проводиться опитування, бути ознайомлена з тематикою запитань, має право відмовитися від опитування на будь-якому етапі, не надавати пояснень щодо виникнення у нього тих чи інших психофізіологічних реакцій.

Закон України «Про Національну гвардію України» у ст. 6 передбачає використання поліграфа у роботі НГУ.

Наказом МВС від 01.09.2017 № 749 затверджена Інструкція про порядок організації та проведення опитування особового складу **Національної гвардії України** з використанням поліграфа.

Метою проведення опитування є отримання ймовірної та орієнтувальної інформації, яку іншим шляхом отримати неможливо, для з'ясування ступеня її правдивості та повноти, отримання додаткових відомостей, які можуть використовуватися в службово-бойовій діяльності.

Основним завданням опитування є підвищення ефективності професійно-психологічного відбору, службових розслідувань, перевірок у НГУ.

Результати опитування не тягнуть правових наслідків, не можуть бути підставою для прийняття будь-яких адміністративно-управлінських рішень стосовно об'єкта опитування та використовуються виключно як відомості ймовірного та орієнтувального характеру.

Результати опитування не мають будь-якої доказової сили, а лише орієнтують на здобуття матеріальних та інших доказів у порядку, передбаченому законодавством.

Згідно з принципом добровільної згоди спеціаліст поліграфа починає опитування лише за умови отримання добровільної згоди об'єкта опитування на проведення опитування з використанням поліграфа за відсутності в нього проблем, пов'язаних зі здоров'ям.

Закон України «Про Бюро економічної безпеки» в ст. 24 передбачає організацію та проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа, визначення основних напрямів, принципів, умов використання поліграфів в Бюро економічної безпеки України.

Більш докладно ці питання визначаються в Порядку проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа у роботі Бюро економічної безпеки України, що затверджений **Наказом Бюро економічної безпеки від 26.10.2021 № 10**.

Особи, які претендують на призначення на посади у БЕБ, проходять опитування перед вступом на службу до БЕБ.

Працівники БЕБ у разі необхідності можуть проходити опитування за рішенням Директора БЕБ.

Результати опитування не є підставою для прийняття рішення про відмову особі у зайнятті посади, а використовуються лише як інформація ймовірного характеру, яка сприяє оцінюванню такої особи.

Згідно з принципом добровільності спеціаліст-поліграфолог починає опитування лише після отримання добровільної згоди об'єкта опитування за умови відсутності у такої особи медичних протипоказань для проведення опитування, а також інших причин, визначених у пункті 3 розділу IV цього Порядку.

Особи, які претендують на призначення на посади у БЕБ, проходять опитування для отримання умовної та орієнтувальної інформації про наявність таких обставин, у тому числі у минулому:

вчинення об'єктом опитування протиправних дій;

перебування на агентурному зв'язку в спецслужбі іншої держави;

наявність громадянства іншої держави або документа, виданого уповноваженими органами іншої держави, про те, що об'єкт опитування набуде її громадянства, якщо вийде з громадянства України;

розголошення відомостей, які є конфіденційною, таємною або службовою інформацією;

достовірності інформації, сумніви щодо якої виникли під час проведення конкурсу на зайняття вакантних посад, які передбачають спеціальні звання БЕБ;

зловживання алкоголем, вживання наркотичних та (або) психотропних речовин без призначення лікаря;

приховані мотиви вступу на службу в БЕБ.

Працівники БЕБ проходять опитування для отримання умовної та орієнтувальної інформації зазначеної у пункті 1 цього розділу, а також щодо виконання своїх службових обов'язків.

Що стосується **використання поліграфа у діяльності податкових органів**, то нині чинні такі нормативні акти. **Наказом Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013 № 329** затверджена Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України.

Метою проведення опитування з використанням поліграфа є отримання ймовірної та орієнтувальної інформації, яку іншим шляхом отримати неможливо, для її використання в діяльності щодо попередження та виявлення корупційних та інших протиправних дій з боку працівників, гарантування їх безпеки та захисту від незаконних посягань, пов'язаних із виконанням службових обов'язків, зняття з них безпідставних звинувачень або підозр.

Згідно з принципом добровільної згоди спеціаліст поліграфа починає психофізіологічне інтерв'ю із використанням поліграфа лише за умови отримання письмової згоди особи (додатки 3, 4, 5) і обов'язково пересвідчившись у тому, що ця згода справді добровільна, а не є наслідком примусу або тиску з боку сторонніх чи заінтересованих осіб.

Відмова особи від участі в психофізіологічному інтерв'ю із використанням поліграфа не може тягти утиску особи, порушення її законних прав та свобод.

Використання поліграфа із проведення заходів сприяння оперативно-розшуковій діяльності в системі Міндоходів та його територіальних органів:

звужування кола підозрюваних та ймовірно причетних осіб до події, що перевіряється;

виявлення можливості причетності особи, що опитується, до планування, підготовки або вчинення правопорушення;

оцінювання правдивості свідчень, наданих особою;

одержання інформації орієнтувального характеру про підготовку або вчинення правопорушень, щодо напрямів здобуття доказів;

отримання ймовірної та орієнтувальної інформації про механізм і спосіб здійснення правопорушення;

визначення оперативно-слідчих версій та проведення першочергових оперативно-розшукових заходів для виявлення, розкриття та припинення правопорушень.

Перевірки кандидатів із використанням поліграфа можуть проводитися в процесі вирішення питань щодо прийому особи на роботу (службу) до Міндоходів, його територіальних органів, підпорядкованих установ та організацій.

На тих самих засадах здійснюється використання поліграфа у роботі митних органів України.

Відповідно до статей 10 і 13 **Закону України «Про Службу безпеки України»** та згідно із **Наказом СБУ від 04.02.2016 № 45** затверджена Інструкція про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України.

Ця Інструкція визначає підстави, порядок призначення та проведення службових розслідувань і службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України, оформлення таких розслідувань та перевірок і прийняття за ними рішень.

П. 6 розділу V цієї Інструкції визначає можливість застосування поліграфа. Службові особи, яким доручено проведення службового розслідування, під час опитування особи, за її згодою, можуть застосовувати засоби аудіо- та/або відеотехніки з метою фіксації її пояснень.

Опитування особи, за її згодою, може проводитись з використанням поліграфа відповідно до законодавства.

Рішення щодо доцільності проведення опитування з використанням поліграфа приймається службовою особою, яка призначила службове розслідування.

За результатами опитування особи складається письмове пояснення за підписами особи, яка надала пояснення, та службової особи, яка проводить розслідування одноособово, або члена (членів) комісії, який (які) проводив (проводили) опитування.

Закон України «Про державне бюро розслідувань» у ст. 26 передбачає, що до вступу на службу до Державного бюро розслідувань, а також не рідше одного разу на рік під час проходження служби в Державному бюро розслідувань працівники Державного бюро розслідувань проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не є підставою для прийняття рішення про відмову особі у зайнятті посади, а використовуються під час проведення співбесіди з нею виключно як інформація ймовірного характеру, яка сприяє формуванню оцінки працівника.

Відмова кандидата на зайняття посади в Державному бюро розслідувань від участі в психофізіологічному дослідженні із застосуванням поліграфа є підставою для відмови в розгляді його кандидатури.

Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не можуть бути підставою для ініціювання кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення.

Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань затверджений **Постановою КМУ від 11 травня 2017 р. № 449 (з наступними змінами)**.

Цей Порядок визначає основні принципи, напрями, умови, організацію проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа (далі – дослідження) у Державному бюро розслідувань.

Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» у ст.ст. 11, 16 передбачає

застосування поліграфа у роботі **Управління державної охорони України**.

За **Наказом УДО України від 09.02.2021 № 95** затверджений Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в Управлінні державної охорони України.

Дослідження в Управлінні проводиться:

1) в межах професійно-психологічного відбору:

щодо осіб, які претендують на військову службу в Управлінні, - перед вступом на військову службу до Управління на підставі завдання від ініціатора;

щодо військовослужбовців Управління з метою прийняття кадрового рішення при розгляді питання щодо їх призначення на посади до підрозділів особистих охорон Управління – перед призначенням на посаду на підставі завдання від ініціатора;

2) щодо осіб, які претендують на роботу в Управлінні та посади яких включені до номенклатури посад працівників Управління, перебування на яких потребує оформлення допуску та надання доступу до державної таємниці, – перед прийняттям на роботу в Управління на підставі завдання від ініціатора;

3) щодо військовослужбовців Управління з метою прийняття кадрового рішення при розгляді питання щодо їх призначення на посади до підрозділів Управління від заступника начальника Служби – начальника відділу та вище, а також прирівняних до них посад – перед призначенням на посаду на підставі завдання від ініціатора;

4) щодо військовослужбовців (працівників) Управління на підставі завдання від ініціатора;

5) щодо військовослужбовців Управління під час проведення службового розслідування в Управлінні на підставі завдання від ініціатора;

6) щодо військовослужбовців (працівників) Управління, стосовно якого висунуто документально підтверджені сумніви стосовно правдивості наданої ним інформації (у разі наявності письмової заяви про надання добровільної згоди на проведення дослідження для спростування таких сумнівів) (далі – ініціатор є суб'єкт дослідження) на підставі завдання від спеціаліста поліграфа.

Дослідження має свої особливості залежно від напряму і завдань та передбачає дотримання загальнообов'язкових принципів, а саме: добровільності, правомірності, неупередженості, комплексності та всебічного забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Відмова від опитування не може тягти за собою утиск особи, порушення її законних прав та свобод.

Особи, які претендують на військову службу (роботу) в Управлінні проходять дослідження для отримання умовної та орієнтувальної інформації про наявність наступних обставин, у тому числі у минулому:

вчинення правопорушень, відкриття кримінального провадження; перебування на агентурному зв'язку в спецслужбі іншої держави; конфіденційне співробітництво з розвідувальними, правоохоронними та іншими державними органами України;

участь у діяльності заборонених законом або судом громадських об'єднань, членство в політичних партіях, участь у створенні або діяльності політичних партій;

наявність громадянства іншої держави або документа, виданого уповноваженими органами іншої держави, про те, що суб'єкт дослідження набуде її громадянства, якщо вийде з громадянства України, оформлення документів на виїзд для постійного проживання за кордоном;

розголошення відомостей, які є конфіденційною, таємною або службовою інформацією;

приховування чи викривлення фактів біографії, а також перевірка інформації, сумніви щодо якої виникли під час проходження співбесіди перед прийняттям на військову службу (роботу) до Управління;

суїцидальні спроби, психічні розлади у суб'єкта дослідження;

наявність боргів або фінансових зобов'язань у суб'єкта дослідження та його близьких родичів;

зловживання спиртними напоями, вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин без призначення лікаря, наявність ігрової залежності;

приховані мотиви вступу на військову службу (роботу) в Управління.

Що стосується використання поліграфа у діяльності **Міністерства оборони України та у Збройних силах України**, то ці матеріали будуть визначені окремо у наступному розділі.

Професійні вимоги до спеціалістів-поліграфологів. 25 жовтня 2021 року в Україні уведена професія «Поліграфолог» змінами № 10 до Національного класифікатора професій ДК 003:2010 та затверджена кваліфікаційна характеристика професії

«Поліграфолог», яка набула чинності з дати затвердження Зміни № 10 до Класифікатора професій, а саме 25 жовтня 2021 року.

Відповідальний за розробку кваліфікаційної характеристики – член ГО «Колегія поліграфологів України», директор Київського міжнародного судово-експертного інституту психологічної експертизи і досліджень на поліграфі, к.психол.н., доц. Олег Назаров. Текст кваліфікаційної характеристики професії «Поліграфолог» відкореговано та погоджено членами Координаційної Ради ГО «Колегія поліграфологів України» – Віталій Шаповалов, Олег Рибальченко, д.ю.н., проф. Олександр Мотлях, к.психол.н. Дмитро Зубовський, к.ю.н., доц. Олексій Алексєєв, к.і.н., с.н.с. Діана Алексєєва-Процюк, Андрій Лисенко, Олеся Гончарова.

Наказ ГО «Колегія поліграфологів України» від 07.12.2020 року №1 «Про затвердження кваліфікаційної характеристики «Поліграфолог» підписано головою громадської організації Віталієм Шаповаловим. – URL: <https://cutt.ly/YTAIaYV> Введення професії «Поліграфолог» та визначення кваліфікаційних вимог до неї (кваліфікаційна характеристика) є сучасним кроком до приведення у відповідність переліку професійних робіт та назв в Україні згідно з нормативами міжнародних стандартів в цій сфері.

Оскільки нова професія «Поліграфолог» відноситься до професійного угруповання 2490 «Професіонали, що не входять в інші кваліфікаційні угруповання», ця назва посади не є обов'язковою та може не застосовуватися в центральних органах виконавчої влади, правоохоронних органах та місцевих органах державної влади для робіт з проведення психофізіологічних досліджень на поліграфі, що виконуються в цих міністерствах та відомствах на теперішній час.

Кваліфікаційна характеристика професії «Поліграфолог»

Завдання та обов'язки. Керується чинним законодавством про забезпечення прав і свобод людини і громадянина та нормативно-правовими актами, що визначають діяльність органів управління та організацію і проведення досліджень (тестувань, опитувань) із застосуванням поліграфа. Проводить дослідження (тестування, опитування) із застосуванням поліграфа на підставі звернення ініціатора щодо виконання такої процедури, аналізує та інтерпретує результати дослідження (отримані у відповідь на пред'явлені психологічні стимули) та надає висновок (готує звіт, довідку). Надає пропозиції ініціатору щодо організаційного забезпечення проведення дослідження (тестування, опитування) із застосуванням поліграфа.

Планує роботу та проводить аналіз її результатів. Веде установлену документацію. Застосовує сучасну методологію в галузі поліграфології. Дотримується міжнародних та національних етичних стандартів в своїй професійній діяльності. Підтримує взаємодію з міжнародними та вітчизняними фахівцями поліграфології та профільними громадськими об'єднаннями (поліграфологів, психологів, судових експертів, юристів, тощо). Удосконалює свій професійний рівень, бере участь у наукових та науково-практичних заходах.

Повинен знати: Конституцію України, закони, укази, постанови, розпорядження, накази, інші нормативно-правові акти, які регламентують діяльність поліграфологів та організацію і проведення досліджень (тестувань, опитувань) із застосуванням поліграфа; права, обов'язки та відповідальність поліграфолога; основи психології; основи анатомії та фізіології людини; основи правознавства; стандарти та етичні міжнародні та вітчизняні вимоги до поліграфолога; правила експлуатації та мати навички застосування поліграфа; сучасні методи та методики проведення досліджень (тестувань, опитувань) із застосуванням поліграфа; побудову тестових запитань для дослідження (тестування, опитування) із застосуванням поліграфа; передтестові, міжтестові та післятестові методи і процедури дослідження (тестування, опитування) із застосуванням поліграфа; методи оцінки та аналізу результатів поліграфологічного дослідження; сучасну літературу за фахом; історію і розвиток поліграфології у світі та в Україні; передовий вітчизняний і зарубіжний досвід у галузі досліджень із застосуванням поліграфа; правила оформлення ділової документації; правила особистої безпеки; державну мову.

Кваліфікаційні вимоги.

Провідний поліграфолог: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра за будь-якою спеціальністю та галуззю знань; наявність стажу роботи не менше як три роки; підготовка за програмами з проведення досліджень із застосуванням поліграфа, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Наявність відомостей про відсутність судимості. Підвищення кваліфікації, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Стаж роботи за посадою поліграфолога I категорії не менше ніж 2 роки.

Поліграфолог I категорії: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра за будь-якою спеціальністю та галуззю знань; наявність стажу роботи не менше як три роки; підготовка за програмами з проведення досліджень із застосуванням поліграфа, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Наявність відомостей про відсутність судимості. Підвищення кваліфікації, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Стаж роботи за посадою поліграфолога II категорії не менше ніж 2 роки.

Поліграфолог II категорії: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра за будь-якою спеціальністю та галуззю знань; наявність стажу роботи не менше як три роки; підготовка за програмами з проведення досліджень із застосуванням поліграфа, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Наявність відомостей про відсутність судимості. Підвищення кваліфікації, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Стаж роботи за посадою поліграфолога не менше ніж 1 рік.

Поліграфолог: вища освіта першого або другого рівня за ступенем бакалавра або магістра за будь-якою спеціальністю та галуззю знань; наявність стажу роботи не менше як три роки; підготовка за програмами з проведення досліджень із застосуванням поліграфа, що підтверджується відповідним документом (свідоцтвом, сертифікатом). Наявність відомостей про відсутність судимості.

Правові і технічні вимоги до поліграфів. 15 листопада 2016 року в Україні було введено в дію національний технічний стандарт ДСТУ 8692:2016 «Поліграфи. Технічні умови».

Даний стандарт чітко визначив технічні вимоги до поліграфів та закріпив, що саме за технічними критеріями слід вважати поліграфами.

Проте із вказаним стандартом не так все однозначно. Безумовно самий стандарт і його дотримання підтримується ГО «Всеукраїнська Асоціація Поліграфологів», що є також співавтором цього стандарту, в складі інших розробників – Технічного комітету стандартизації «Інформаційні технології» (ТК20), Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН та МОН України, приватного підприємства «УКРСЕРТ».

Сам ДСТУ 8692:2016 містить в собі технічні умови. Ст. 6 Закону України «Про стандартизацію» поділяє нормативні документи у сфері стандартизації залежно від рівня суб'єкта стандартизації, що приймає нормативні документи, на два рівня:

1) національні стандарти та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації;

2) стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію.

Відповідно до п. 22 ч. 1 Закону про «Стандартизацію», технічні умови – нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлено, чи дотримані такі вимоги. В той же час одночасно дворівневі нормативні документи в цій сфері також можуть бути прийняті, **однак вони не повинні орієнтуватись на продукцію тільки одного виробника.**

Звертаємо увагу, що п. 4.1 ДСТУ 1.3:2015 «Технічні умови України. Настанови щодо розроблення», технічні умови встановлюють вимоги до продукції, призначеної до самостійного постачання (виконання, надавання), та регулюють відносини між виробником (постачальником) і споживачем (користувачем). При цьому згідно з п. 4.3 технічні умови розробляються:

за відсутності національних та (або) міждержавних стандартів на розроблювану продукцію або за необхідності конкретизації їхніх вимог;

за необхідності доповнення та (або) посилення вимог чинних національних та (або) міждержавних стандартів на цю продукцію. Технічні умови розробляються за рішенням розробника та (або) виробника продукції або на вимогу замовника (споживача) продукції. Також відповідно до п. 4.8 технічні умови повинні містити всі вимоги до продукції, необхідні та достатні для її ідентифікації, виготовлення, контролю, приймання і постачання (транспортування).

Отже, у цьому стандарті визначена така кількість різних вимог (наприклад, технічних, вимог щодо маркування, пакування, транспортування та ін.), які прописані настільки прискіпливо, що здається повернулись часи СРСР.

В ДСТУ зазначена навіть цивільно-правова відповідальність виробника, хоча це взагалі не в компетенції цього нормативного документу та регулюється Законом України «Про захист прав

споживачів», Цивільним та Цивільно-процесуальним кодексами України.

Також ДСТУ 8692:2016 містить нормативні посилання на майже два десятка ДСТУ та ГОСТів, частина з яких вже втратила чинність, деякі з них є міждержавними стандартами, прийнятими до 1992 року та які не рекомендовано застосовувати Світовою організацією торгівлі. Окремі Державні стандарти України, на які є нормативне посилання, взагалі не стосуються об'єкта стандартизації. На міжнародній арені запровадження подібних стандартів може визнаватись встановленням технічних бар'єрів.

є міжнародні стандарти ASTM, які стосуються різних аспектів діяльності поліграфологів, що діють в багатьох розвинених країнах світу. В квітні 2017 р. між нашою державою та міжнародною організацією ASTM International був підписаний проект Меморандуму про взаєморозуміння та впровадження світових традицій в різних сферах діяльності в Україні. Слід зауважити, що механізми впровадження позитивного зарубіжного досвіду в різних галузях в державі існують.

Суспільство вимагає високого рівня стандартизації не часів СРСР, коли бюрократія досягала критичної позначки, а рівня розвинених країн, де створюються сприятливі умови для різних суб'єктів суспільних відносин. Ситуація складається таким чином, що на даний час в Україні поліграфологу неможливо забезпечити відповідність поліграфа будь-якого відомого світового виробника вимогам діючого ДСТУ, причиною чого є не низька якість технічних приладів, а запровадження в законодавство України саме технічних бар'єрів.

При цьому суспільна необхідність розвитку сфери застосування поліграфічних досліджень ніяк не може бути приводом до монополізації цієї сфери діяльності.

А ось на офіційному сайті ГО «Всеукраїнська асоціація поліграфологів» розташована наступна інформація:

15 листопада 2016 року в Україні було введено в дію національний технічний стандарт ДСТУ 8692:2016 “Поліграфи. Технічні умови”.

Даний стандарт чітко визначив технічні вимоги до поліграфів та закріпив, що саме за технічними критеріями слід вважати поліграфами.

На даний час єдиним поліграфом в Україні, який повністю відповідає ДСТУ 8692:2016 є поліграф “RUBICON” (РУБІКОН).

У зв’язку з необхідністю проводити судові законні експертизи, поліграфи “РУБІКОН” були закуплені Київським інститутом судових експертиз, Державним бюро розслідувань, Національною поліцією, Укрзалізницею, Службою безпеки України та іншими державними і приватними підприємствами.

У випадку проведення судових психологічних експертиз з використанням поліграфа на поліграфах, які не відповідають ДСТУ 8692:2016, такі експертизи легко “розбиваються” адвокатами як незаконні, та не приймаються судами як доказ.

**ПОВНА
ВІДПОВІДНІСТЬ**
ДСТУ 8692:2016
RUBICON

**НЕПОВНА
ВІДПОВІДНІСТЬ**
ДСТУ 8692:2016
АХСІТОН
LAFAYETTE
КРИС
СФЕРА

Судові психологічні експертизи повинні проводитись виключно на поліграфі, що відповідає ДСТУ.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФУ В УКРАЇНІ ..	7
ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА В ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ І ЗСУ	23
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ	28
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про Збройні Сили України».....	28
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України».....	47
ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 26 листопада 2014 р. № 671 «Про затвердження Положення про Міністерство оборони України».....	86
УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України».....	115
НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ від 21.11.2017 № 608 «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України»	269
НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ від 14.04.2015 № 164 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України».....	287
НАКАЗ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА "УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ І НАВЧАЛЬНИЙ ЦЕНТР ПРОБЛЕМ СТАНДАРТИЗАЦІЇ, СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ЯКОСТІ" від 15.11.2016 № 378 «Про прийняття національного стандарту України».....	310
СУДОВА ПРАКТИКА ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА	312

Укладачі:

Ануфрієв Микола Іванович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, почесний ректор Міжнародної кадрової Академії;

Боднарчук Олег Григорович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри приватного права Навчально-наукового інституту права Державного податкового університету;

Джус Олександр Анатолійович — кандидат політичних наук, начальник кафедри соціальної роботи в військах (силах) Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Дрозд Олексій Юрійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, керівник Департаменту організації забезпечення діяльності, Бюро економічної безпеки України;

Дубенко Олександр Іванович — кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного та приватного права, ПВНЗ Кропивницький інститут державного та муніципального управління;

Журавльов Дмитро Володимирович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, заступник керівника Департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород — керівник управління з питань помилування, Офіс Президента України;

Золотарьова Марія Карлівна — кандидат юридичних наук, адвокат, Національна асоціація адвокатів України;

Клименко Максим Миколайович — кандидат юридичних наук, поліграфолог, психолог, голова ГО «Міжнародна Асоціація Поліграфологів»;

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Коронатнік Ігор Михайлович — доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри правового забезпечення Військового інституту, Національний університет імені Тараса Шевченка;

Курилюк Юрій Богданович — доктор юридичних наук, доцент, начальник управління адміністративної юрисдикції, Державна прикордонна служба України;

Макарова Тетяна Петрівна — адвокат, Національна асоціація адвокатів України;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Павлюк Олександр Олексійович — кандидат військових наук, генерал-лейтенант, перший заступник Міністра оборони України, Міністерство оборони України;

Пасіка Сергій Петрович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Військового інституту, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій, Львівський університет бізнесу та права;

Сопільник Любомир Іванович — доктор юридичних наук, професор, доктор технічних наук, заслужений винахідник України, Львівський університет бізнесу та права;

Чубенко Антон Григорович — доктор юридичних наук, професор, начальник управління правового забезпечення центрального апарату, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФУ:

- НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА ТА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ;
- ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛУ МОУ ТА ЗСУ;
- ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ
ЗАСТОСУВАННЯМ ПОЛІГРАФА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
СЛУЖБОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ;
- СТОСОВНО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

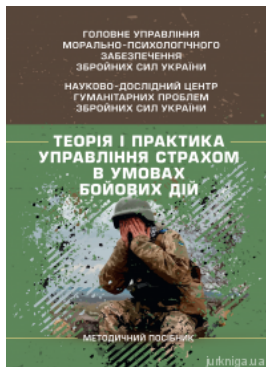
Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 03.08.2023. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 29,75.

ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 1533

Книги, які можуть вас зацікавити

Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій

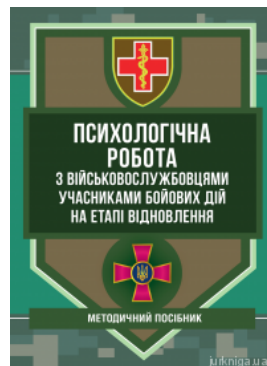
Психодіагностика лідерських якостей військовослужбовців

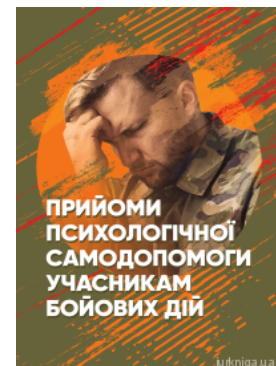
Сучасні військові засоби радіо та супутникового зв'язку

Топогеодезична прив'язка елементів бойового порядку артилерії

Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками бойових дій на етапі відновлення

Прийоми психологічної самопомоги учасникам бойових дій

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)